

ผลกระทบของนโยบายประชานิยมต่อเสถียรภาพทางการเมืองของไทย: การวิเคราะห์เชิง
โครงสร้างและพลวัตอำนาจ

Populist Policies and Their Impact on Thailand's Political Stability: Structural
Perspectives and Power Dynamics

มณี คงสิน¹

Manee Kongsin

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบของนโยบายประชานิยมต่อเสถียรภาพทางการเมืองของประเทศไทยในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา ผ่านกรอบแนวคิดทางรัฐศาสตร์และเศรษฐศาสตร์การเมือง โดยเน้นศึกษาผลกระทบทั้งเชิงบวกและเชิงลบของนโยบายประชานิยมที่ถูกนำมาใช้โดยรัฐบาลต่าง ๆ ตั้งแต่รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร รัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ไปจนถึงรัฐบาลประยุทธ์ จันทร์โอชา บทความนี้ยังนำเสนอกรณีศึกษาเชิงลึกเพื่อเปรียบเทียบผลลัพธ์ของนโยบายประชานิยมในแต่ละยุค รวมถึงวิเคราะห์บทบาทของสถาบันการเมือง กลไกถ่วงดุล และวัฒนธรรมการเมืองที่มีอิทธิพลต่อการสร้างเสถียรภาพและความเปราะบางทางการเมือง ผลการศึกษาพบว่า นโยบายประชานิยมมีบทบาทสำคัญในการสร้างความนิยมและขยายฐานเสียงในระยะสั้น ด้วยการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนฐานรากผ่านการแจกจ่ายสวัสดิการและบริการสาธารณะ เช่น โครงการ “30 บาทรักษาทุกโรค” และ “บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ” ซึ่งช่วยลดความเหลื่อมล้ำและเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรของรัฐ อย่างไรก็ตามนโยบายประชานิยมเหล่านี้มักประสบปัญหาความยั่งยืน เนื่องจากการขาดการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์และการบริหารจัดการที่โปร่งใส ส่งผลให้เกิดภาวะความเปราะบางทางการเมืองและความไม่มั่นคงทางการเมืองในระยะยาว นอกจากนี้ การใช้วาทกรรมแบ่งแยกและการรวมอำนาจอย่างเข้มข้นยังเพิ่มความขัดแย้งในสังคม และลดทอนกลไกตรวจสอบถ่วงดุลทางการเมือง

คำสำคัญ: ผลกระทบ, นโยบายประชานิยม, เสถียรภาพทางการเมือง, ไทย

¹ นักวิชาการอิสระ ; independent Scholar, Thailand

Corresponding author, e-mail: maneecongsin52@gmail.com, Tel. 084-583613317

Abstract

This article aims to analyze the impacts of populist policies on political stability in Thailand over the past two decades through the lenses of political science and political economy. It examines both the positive and negative effects of populist policies implemented by successive governments, including those led by Thaksin Shinawatra, Yingluck Shinawatra, and Prayut Chan-o-cha. In-depth case studies are presented to compare the outcomes of populist policies in different periods, while also considering the roles of political institutions, checks and balances, and political culture in shaping political stability and vulnerability. The findings indicate that populist policies play a significant role in generating short-term popularity and expanding electoral bases by addressing the needs of grassroots populations through the distribution of welfare and public services, such as the “30 Baht Universal Healthcare” scheme and the “State Welfare Card.” However, these policies often face sustainability challenges due to a lack of strategic planning and transparent management, resulting in fiscal vulnerabilities and political instability in the long term. Additionally, divisive rhetoric and the concentration of power exacerbate social conflicts and weaken political accountability mechanisms.

Keywords: Impact, Populist policies, Political stability, Thailand

1. บทนำ

ในประสบการณ์หลายทศวรรษในฐานะนักศึกษาเกี่ยวกับการเมืองไทย หนึ่งในปรากฏการณ์ที่เปลี่ยนโฉมภูมิทัศน์การเมืองไทยอย่างลึกซึ้งคือ “นโยบายประชานิยม” ซึ่งแม้จะถูกมองว่าเป็นเครื่องมือในการเข้าถึงฐานเสียง แต่ในความเป็นจริงแล้ว ประชานิยมได้กลายเป็นกลยุทธ์เชิงอุดมการณ์ที่กำหนดวิถีคิดของทั้งนักการเมืองและประชาชนอย่างต่อเนื่อง (Weyland, 2001) โดยเฉพาะตั้งแต่ช่วงต้นทศวรรษ 2540 เป็นต้นมา นโยบายประชานิยมในประเทศไทยได้แสดงให้เห็นถึงพลังในการสร้างศรัทธาและความผูกพันระหว่างผู้นำกับมวลชน ผ่านการออกแบบนโยบายที่ตอบสนองความต้องการอย่างเร่งด่วน ทั้งในด้านสวัสดิการ การเข้าถึงทรัพยากร และการยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ แต่ในขณะเดียวกันกลไกประชานิยมก็ได้กระตุ้นให้เกิดความแตกแยกทางการเมือง วิกฤตกรรมแบบชั่วตรงข้าม และความตึงเครียดในสังคมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีผลกระทบโดยตรงต่อเสถียรภาพของระบอบการเมืองในระยะยาว (Mudde & Rovira Kaltwasser, 2017)

ในฐานะผู้ที่เคยผ่านทั้งยุคก่อนและหลังการมาถึงของประชานิยม ซึ่งสามารถสังเกตได้ว่าความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมิได้จำกัดอยู่เพียงเชิงนโยบาย แต่ยังแทรกซึมสู่โครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน นโยบาย

ประชานิยมในหลายรัฐบาลมิใช่เพียงกลไกการแจกจ่ายผลประโยชน์ หากแต่เป็นเครื่องมือในการสร้างเครือข่ายอำนาจ สร้าง “พันธะทางการเมือง” (Political linkage) และเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเป็นระบบ (Kitschelt & Wilkinson, 2007) โดยเห็นพลังของโครงการอย่าง “30 บาทรักษาทุกโรค” หรือ “กองทุนหมู่บ้าน” ที่สร้างความหวังให้กับประชาชนในระดับรากหญ้า แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นจุดเริ่มต้นของการจัดสรรงบประมาณที่อิงผลประโยชน์ระยะสั้น มากกว่าการวางแผนพัฒนาที่ยั่งยืน นโยบายเหล่านี้เมื่อถูกนำเสนอในลักษณะแข่งขันระหว่างพรรคการเมือง ก็อาจนำไปสู่ภาวะการเมืองแบบประชานิยมสุดขั้ว (Populist polarization) ซึ่งบ่อนทำลายกลไกการถ่วงดุล และความต่อเนื่องของนโยบายรัฐ

บทความนี้มีเป้าหมายเพื่อวิเคราะห์ผลกระทบของนโยบายประชานิยมที่มีต่อเสถียรภาพทางการเมืองของประเทศไทยอย่างรอบด้าน โดยพิจารณาทั้งด้านบวกและด้านลบ ผ่านกรอบแนวคิดทางรัฐศาสตร์และเศรษฐศาสตร์การเมือง รวมถึงบทเรียนจากประสบการณ์จริงของอดีตรัฐบาลในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา โดยจะชี้ให้เห็นถึงกลไกที่นโยบายประชานิยมมีอิทธิพลต่อพลวัตอำนาจ ความเชื่อมั่นของประชาชนต่อระบบการเมือง และความเสี่ยงต่อการแตกแยกของสังคม โดยมีการนำเสนอกรณีศึกษาเปรียบเทียบ รวมถึงข้อเสนอเชิงนโยบายสำหรับการออกแบบนโยบายประชานิยมที่ยั่งยืนในอนาคต ทั้งนี้เพื่อให้บทความสามารถมีส่วนร่วมในการสร้างความเข้าใจ และเสนอแนวทางปรับสมดุลระหว่างการตอบสนองต่อประชาชนกับการธำรงไว้ซึ่งเสถียรภาพของระบอบการเมือง (Haggard, 2004)

2. กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

นโยบายประชานิยมเป็นปรากฏการณ์ที่ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางในวงการรัฐศาสตร์และเศรษฐศาสตร์การเมือง โดยประชานิยมถูกนิยามว่าเป็นกลยุทธ์ทางการเมืองที่ผู้นำใช้เพื่อสร้างความสัมพันธ์โดยตรงกับประชาชนผ่านการนำเสนอวาทกรรมแบ่งแยกระหว่าง “ประชาชนบริสุทธิ์” กับ “ชนชั้นนำหรือกลุ่มชนชั้นสูง” (Mudde, 2004) ทฤษฎีประชานิยมเน้นย้ำถึงบทบาทของผู้นำประชานิยมที่ใช้สัญญาเกี่ยวกับการแจกจ่ายทรัพยากรและผลประโยชน์อย่างกว้างขวางเพื่อแลกกับความนิยมทางการเมือง (Canovan, 1999) อย่างไรก็ตามประชานิยมยังถูกวิพากษ์ว่าอาจนำไปสู่การทำลายกลไกถ่วงดุลและเสถียรภาพของระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่มีโครงสร้างทางสังคมและการเมืองเปราะบาง (Kriesi & Pappas, 2015)

นอกจากมุมมองทางรัฐศาสตร์แล้ว เศรษฐศาสตร์การเมืองยังให้กรอบการวิเคราะห์ที่สำคัญเกี่ยวกับนโยบายประชานิยม โดยเฉพาะแนวคิดเรื่องลูกค้ำ (Clientelism) และการจัดสรรทรัพยากรที่มีเป้าหมายสร้างความภักดีทางการเมือง (Stokes, 2007) นโยบายประชานิยมในบริบทนี้มักถูกมองว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างรัฐกับประชาชนผ่านการแจกจ่ายสวัสดิการหรือบริการสาธารณะ อย่างไรก็ตามการแจกจ่ายที่ไม่มีความยั่งยืนและขาดการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์อาจทำให้เกิดความเปราะบางทางการเมืองและก่อให้เกิดปัญหาเสถียรภาพทางการเมืองในระยะยาว (Acemoglu & Robinson, 2006) นอกจากนี้แนวคิดเรื่อง “เสถียรภาพทาง

การเมือง” ยังเกี่ยวข้องกับความสามารถของระบบการเมืองในการรักษาความสมดุลระหว่างการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนและการคงไว้ซึ่งระเบียบทางสถาบัน (Haggard & Kaufman, 1995)

กรอบแนวคิดทั้งในด้านรัฐศาสตร์และเศรษฐศาสตร์การเมืองนี้ชี้ให้เห็นว่า นโยบายประชานิยมมีบทบาทสองด้านที่ซับซ้อน ทั้งในฐานะเครื่องมือสร้างความนิยมและความเชื่อมโยงทางการเมืองในระยะสั้น และในฐานะปัจจัยที่อาจบ่อนทำลายเสถียรภาพทางการเมืองในระยะยาว (Levitsky & Ziblatt, 2018) การวิเคราะห์ผลกระทบของประชานิยมจึงต้องคำนึงถึงบริบททางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจของแต่ละประเทศ รวมถึงกลไกถ่วงดุลและบทบาทของสถาบันที่สามารถบรรเทาหรือขยายผลกระทบดังกล่าวได้ บทความนี้จะใช้กรอบแนวคิดเหล่านี้เพื่อพิจารณาผลกระทบของนโยบายประชานิยมในประเทศไทย โดยคำนึงถึงพลวัตของอำนาจและความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนในบริบทที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

3. พัฒนาการของนโยบายประชานิยมในประเทศไทย

การเมืองไทยในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมาได้รับอิทธิพลอย่างชัดเจนจากนโยบายประชานิยมที่ถูกนำมาใช้โดยรัฐบาลต่าง ๆ เพื่อสร้างฐานเสียงและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนอย่างเร่งด่วน รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร เป็นตัวอย่างที่โดดเด่นของการใช้ประชานิยมในระดับประเทศ ด้วยนโยบายสวัสดิการเช่น “30 บาทรักษาทุกโรค” และ “กองทุนหมู่บ้าน” ที่ช่วยลดความเหลื่อมล้ำและเสริมสร้างฐานเสียงในชนบท (Phongpaichit & Baker, 2004) อย่างไรก็ตามนโยบายเหล่านี้ยังถูกวิพากษ์ว่าเป็นการแจกจ่ายผลประโยชน์ที่เน้นระยะสั้นและส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางการเมือง คลัง นับจากนั้น รัฐบาลอื่น ๆ เช่น รัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร และรัฐบาลประยุทธ์ จันทร์โอชา ก็ได้นำนโยบายประชานิยมในรูปแบบต่างๆ มาปรับใช้เพื่อสร้างความนิยมและความชอบธรรมทางการเมืองในบริบทที่เปลี่ยนแปลง

นโยบายประชานิยมในประเทศไทยไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่การแจกจ่ายสวัสดิการ แต่ยังรวมถึงการออกแบบโครงการที่มุ่งสร้างความผูกพันทางการเมืองกับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เช่น โครงการรับจำนำข้าวในยุค รัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ที่พยายามสนับสนุนเกษตรกรรายย่อยอย่างเป็นรูปธรรม (Pasuk & Baker, 2014) นอกจากนี้รัฐบาลประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้นำเสนอนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐซึ่งมุ่งช่วยเหลือกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและผู้ด้อยโอกาสในสังคม โดยใช้กลไกการแจกจ่ายที่มีระบบและเป็นทางการมากขึ้น ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงของรูปแบบประชานิยมสะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวของนักการเมืองไทยในบริบทที่มีความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงข้อจำกัดด้านงบประมาณและแรงกดดันจากสถาบันระหว่างประเทศ (Phanuphong & Wongpreedee, 2018)

แม้ว่านโยบายประชานิยมในประเทศไทยจะมีรูปแบบและเนื้อหาที่หลากหลายตามช่วงเวลาทางการเมืองและความต้องการของประชาชน แต่โดยรวมแล้วมีลักษณะร่วมที่สำคัญ คือการเน้นการตอบสนองความต้องการเร่งด่วนของกลุ่มประชาชนฐานรากผ่านการแจกจ่ายสวัสดิการและบริการสาธารณะในวงกว้าง อย่างไรก็ตามความ

ไม่ยั่งยืนของงบประมาณและการขาดการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์มักทำให้นโยบายเหล่านี้เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเปราะบางในระยะยาว ทั้งในแง่การคลังและเสถียรภาพทางการเมือง (Chachavalpongpun, 2015) บทต่อไปจะวิเคราะห์ผลกระทบของนโยบายประชานิยมทั้งในเชิงบวกและลบต่อเสถียรภาพทางการเมืองของประเทศไทยอย่างละเอียด

4.ผลกระทบเชิงบวกต่อเสถียรภาพทางการเมือง

นโยบายประชานิยมในบริบทของการเมืองไทยมีบทบาทสำคัญในการสร้างความชอบธรรมและความนิยมในระยะสั้น ผ่านการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนฐานรากอย่างรวดเร็วและตรงจุด (Haggard, 2004) การแจกจ่ายสวัสดิการ เช่น การรักษาพยาบาลราคา 30 บาท หรือการสนับสนุนเกษตรกรด้วยโครงการรับจำนำข้าว ช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมและเพิ่มโอกาสเข้าถึงบริการพื้นฐานที่รัฐจัดให้ ส่งผลให้ประชาชนในระดับรากหญ้ามีความรู้สึกภักดีต่อรัฐบาลใฝ่ใจและมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจทางการเมืองมากขึ้น (Hicken, 2011) ผลกระทบเชิงบวกนี้ช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางการเมืองโดยการขยายฐานเสียงและลดโอกาสเกิดความขัดแย้งทางสังคมในระยะสั้น

นอกจากนั้นนโยบายประชานิยมยังส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระดับรากหญ้าโดยตรง ผ่านการสร้างช่องทางให้ประชาชนได้รับประโยชน์และรู้สึกผูกพันกับรัฐบาล (Sabatini, 2003) ความสัมพันธ์เช่นนี้ช่วยสร้างพันธมิตรทางการเมืองที่แข็งแกร่ง ลดการแบ่งแยกทางชนชั้นและสร้างความเป็นเอกภาพในระดับชุมชน ในหลายกรณีนโยบายประชานิยมจึงกลายเป็นเครื่องมือในการสร้างความมั่นคงทางการเมืองโดยการส่งเสริมการรวมตัวทางสังคมและการยอมรับในระบบการเมืองที่มีอยู่ แม้ว่าจะมีข้อจำกัดในแง่ของความยั่งยืนทางการเมือง แต่ผลประโยชน์ในระยะสั้นนี้มีบทบาทสำคัญต่อการรักษาความสงบเรียบร้อยและความต่อเนื่องทางการเมืองในสังคมไทย (Kitschelt & Wilkinson, 2007)

อย่างไรก็ตาม ผลกระทบเชิงบวกของนโยบายประชานิยมมักเกิดขึ้นในช่วงเวลาที่จำกัดและมีลักษณะเป็นการบรรเทาความตึงเครียดทางสังคมในระยะสั้นเท่านั้น (Mudde, 2004) การใช้ประชานิยมเพื่อสร้างความนิยมโดยไม่คำนึงถึงความยั่งยืนของนโยบายอาจส่งผลให้เกิดการพึ่งพิงต่อรัฐมากขึ้นและลดทอนบทบาทของสถาบันการเมืองที่สำคัญ เช่น ระบบตรวจสอบถ่วงดุลและกลไกประชาธิปไตย (Roberts, 2003) ดังนั้น ถึงแม้ว่านโยบายประชานิยมจะช่วยเสริมสร้างเสถียรภาพทางการเมืองในระยะสั้น แต่ความท้าทายและข้อจำกัดในระยะยาวยังคงเป็นประเด็นที่ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบในการออกแบบและดำเนินนโยบายต่อไป (พรประภา & พจน์เสถียรกุล, 2023)

5.ผลกระทบเชิงลบต่อเสถียรภาพทางการเมือง

แม้ว่านโยบายประชานิยมจะมีบทบาทในการสร้างความนิยมและลดความเหลื่อมล้ำในระยะสั้น แต่ในแง่ของเสถียรภาพทางการเมือง มันยังมีผลกระทบเชิงลบที่ไม่อาจมองข้ามได้ (Levitsky & Ziblatt, 2018) ประชานิยมในบางกรณีทำให้เกิดการแบ่งขั้วทางการเมืองอย่างรุนแรง เมื่อผู้นำใช้วาทกรรมแบ่งแยกระหว่าง “ประชาชนแท้จริง” กับ “ชนชั้นนำชั่วร้าย” ซึ่งสร้างความขัดแย้งและความไม่ไว้วางใจในสังคม (Mudde, 2004) ผลที่ตามมาคือการลดทอนความเชื่อมั่นในสถาบันการเมืองและระบบกฎหมาย ทำให้เกิดความเปราะบางต่อเสถียรภาพของระบอบประชาธิปไตย นอกจากนี้การใช้นโยบายประชานิยมในลักษณะนี้อาจบ่อนทำลายกลไกตรวจสอบถ่วงดุลและส่งเสริมการรวมอำนาจในมือของผู้นำเพียงคนเดียว (Sabatini, 2003; ปราณีราษฎร์ ช& สิริพงศ์ทักสิน ,2019)

นอกจากนั้นนโยบายประชานิยมที่มุ่งเน้นการแจกจ่ายผลประโยชน์ในระยะสั้นโดยไม่คำนึงถึงความยั่งยืนทางการเมือง มักนำไปสู่ปัญหาทางเศรษฐกิจที่รุนแรง เช่น การขาดดุลงบประมาณและหนี้สาธารณะที่เพิ่มขึ้น (Acemoglu & Robinson, 2006) ผลกระทบเหล่านี้สร้างแรงกดดันต่อรัฐบาลในอนาคต และลดขีดความสามารถในการบริหารจัดการนโยบายอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงก่อให้เกิดความไม่พอใจในหมู่ประชาชนเมื่อผลประโยชน์เหล่านั้นไม่สามารถดำเนินต่อไปได้ ทำให้เกิดภาวะความไม่มั่นคงทางการเมืองและการประท้วงในบางกรณี (Haggard, 2004 ;พิพัฒน์เสรีธรรม ,2018) ความเปราะบางทางเศรษฐกิจนี้ส่งผลสะท้อนกลับสู่เสถียรภาพทางการเมืองในรูปแบบของความไม่แน่นอนและความขัดแย้งที่เพิ่มขึ้น

อีกประเด็นที่สำคัญคือ การที่นโยบายประชานิยมมักถูกนำมาใช้ในลักษณะเป็นเครื่องมือทางการเมืองเพื่อรักษาอำนาจและขยายฐานเสียงอย่างไม่ยั่งยืน (Sabatini 2003) ส่งผลให้เกิดการบิดเบือนกระบวนการตัดสินใจสาธารณะ และลดทอนความโปร่งใสในการบริหารงานภาครัฐ การมุ่งเน้นการแจกจ่ายผลประโยชน์มากกว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนจึงทำให้เกิดความเสี่ยงที่รัฐบาลจะพึ่งพานโยบายประชานิยมเป็นกลไกหลักในการคงอำนาจ ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตยที่เข้มแข็งและเสถียรภาพทางการเมืองในระยะยาว

6.กรณีศึกษา

หนึ่งในกรณีศึกษาที่ชัดเจนเกี่ยวกับผลกระทบของนโยบายประชานิยมต่อเสถียรภาพทางการเมืองในประเทศไทย คือรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ในช่วงปี พ.ศ. 2544–2549 รัฐบาลนี้ได้ดำเนินนโยบายสวัสดิการอย่าง “30 บาทรักษาทุกโรค” และ “กองทุนหมู่บ้าน” มาใช้เพื่อลดความเหลื่อมล้ำและขยายฐานเสียงในชนบท (Phongpaichit & Baker, 2004) โครงการเหล่านี้สร้างความนิยมอย่างรวดเร็วและเพิ่มความรู้สึกผูกพันของประชาชนต่อรัฐบาล อย่างไรก็ตาม นโยบายเหล่านี้ก็สร้างความตึงเครียดในสังคมและการเมือง เช่น ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มการเมืองที่สนับสนุนและต่อต้าน รวมถึงความกังวลเรื่องความยั่งยืนทางการเมืองและการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ (Pasuk & Baker, 2014) กรณีศึกษานี้สะท้อนให้เห็นทั้งศักยภาพและข้อจำกัดของนโยบายประชานิยมในการรักษาเสถียรภาพทางการเมืองในระยะยาว

ในยุครัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร (พ.ศ. 2554–2557) นโยบายประชานิยมอย่างโครงการรับจำนำข้าวถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสนับสนุนเกษตรกรรายย่อย ซึ่งได้รับการตอบรับอย่างกว้างขวางจากประชาชนฐานราก (Pasuk & Baker, 2014) อย่างไรก็ตามโครงการนี้ก็ทำให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจและการเงิน รวมถึงการวิพากษ์วิจารณ์เรื่องความโปร่งใสและการจัดการที่มีประสิทธิภาพ (Phongpaichit & Baker, 2015) ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มการเมืองและการเคลื่อนไหวทางสังคมในช่วงเวลาดังกล่าวยังส่งผลให้เสถียรภาพทางการเมืองของประเทศตกอยู่ในภาวะเปราะบางอย่างรุนแรง และท้ายที่สุดก็เป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยที่นำไปสู่การรัฐประหารในปี พ.ศ. 2557 (พรหมภาพ & วงศ์สุรวัฒน์, 2025)

สำหรับยุครัฐบาลประยุทธ์ จันทร์โอชา (พ.ศ. 2557–ปัจจุบัน) นโยบายประชานิยมได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบไปสู่การแจกจ่ายสวัสดิการผ่าน “บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ” ซึ่งมีเป้าหมายช่วยเหลือกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและผู้ด้อยโอกาสในสังคมอย่างเป็นระบบมากขึ้น (Phanuphong & Wongpreedee, 2018) อย่างไรก็ตาม แม้นโยบายนี้จะช่วยบรรเทาความยากจนในระดับหนึ่ง แต่การดำเนินนโยบายภายใต้บริบทของการปกครองโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ส่งผลให้เกิดข้อถกเถียงเกี่ยวกับเสถียรภาพทางการเมืองและความชอบธรรมของรัฐบาล (Chachavalpongpun, 2015) กรณีศึกษานี้สะท้อนให้เห็นว่าประชานิยมในยุคปัจจุบันถูกกำกับด้วยกลไกรัฐที่แตกต่างจากอดีต แต่ยังคงมีผลกระทบต่อเสถียรภาพทางการเมืองในรูปแบบที่หลากหลายและซับซ้อน

7. ข้อวิเคราะห์และสังเคราะห์

จากกรณีศึกษาที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่านโยบายประชานิยมมิได้ส่งผลเฉพาะในมิติของสวัสดิการหรือเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและพลวัตอำนาจทางการเมืองไทยอย่างลึกซึ้ง ประการแรก มันได้เสริมสร้างความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ระหว่างรัฐกับประชาชน ทำให้ฐานเสียงระดับรากหญ้ามีบทบาทต่อการกำหนดทิศทางการเมืองมากขึ้น ซึ่งถือเป็นการขยาย “โครงสร้างการเข้าถึงอำนาจ” ของกลุ่มที่เคยถูกกีดกัน (Kitschelt & Wilkinson, 2007) ประการที่สอง นโยบายเหล่านี้กลับสร้างความเปราะบางต่อกลไกตรวจสอบถ่วงดุล เพราะทรัพยากรของรัฐถูกใช้เพื่อสร้างความภักดีทางการเมือง มากกว่าการพัฒนาสถาบันในระยะยาว (Levitsky & Ziblatt, 2018) ส่งผลให้สมดุลอำนาจระหว่างฝ่ายบริหาร นิติบัญญัติ และองค์กรอิสระถูกบิดเบือน นอกจากนี้ การใช้วาทกรรมประชานิยมยังช่วยเพิ่มอำนาจต่อรองทางการเมืองของผู้นำ แต่ในขณะเดียวกันก็เร่งให้เกิดความแตกแยกทางสังคมและการเมืองอย่างชัดเจน (Mudde, 2004) การวิเคราะห์ดังกล่าวสะท้อนว่าผลกระทบของนโยบายประชานิยมต่อเสถียรภาพทางการเมืองไทยจึงอยู่ที่การจัดการโครงสร้างและอำนาจว่าจะสามารถสร้างความสมดุลได้เพียงใด (เครือพันธ์ & สิทธิดำรง, 2024)

นอกจากนี้การวิเคราะห์ยังพบว่าเสถียรภาพทางการเมืองไม่ได้ขึ้นอยู่กับนโยบายประชานิยมเพียงอย่างเดียว แต่ยังเกี่ยวข้องอย่างลึกซึ้งกับบริบทของระบบการเมืองและวัฒนธรรมการเมืองของประเทศนั้น ๆ ในกรณีของประเทศไทย การเมืองแบบอุปถัมภ์และระบบพรรคการเมืองที่มีความเปราะบางส่งผลให้นโยบายประชานิยมถูกใช้

เป็นเครื่องมือในการสร้างพันธมิตรทางการเมืองอย่างเข้มข้น แต่ในขณะเดียวกันก็เสี่ยงต่อการเพิ่มความขัดแย้งและลดทอนกลไกตรวจสอบถ่วงดุล (Kitschelt & Wilkinson, 2007) ดังนั้นการประเมินผลกระทบของนโยบายประชานิยมจึงต้องพิจารณาควบคู่กับการเสริมสร้างสถาบันทางการเมืองและการส่งเสริมวัฒนธรรมประชาธิปไตยในระยะยาว

โดยสรุปแล้วผลกระทบของนโยบายประชานิยมต่อเสถียรภาพทางการเมืองในประเทศไทยมีความซับซ้อนและมีสองหน้าในตัวเอง ขึ้นอยู่กับวิธีการออกแบบและบริหารจัดการนโยบาย รวมถึงบริบททางสังคมและการเมืองที่ดำเนินนโยบายเหล่านั้น บทเรียนจากกรณีศึกษาชี้ให้เห็นว่า การบูรณาการนโยบายประชานิยมเข้ากับกลไกตรวจสอบถ่วงดุลและการเสริมสร้างสถาบันประชาธิปไตย เป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยลดผลกระทบเชิงลบและเพิ่มผลประโยชน์เชิงบวกในการสร้างเสถียรภาพทางการเมืองอย่างยั่งยืน (Roberts, 2008) ในส่วนถัดไปจะนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อพัฒนานโยบายประชานิยมที่เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย

สรุป

บทความนี้ได้วิเคราะห์ผลกระทบของนโยบายประชานิยมต่อเสถียรภาพทางการเมืองของประเทศไทยในบริบทของสองทศวรรษที่ผ่านมา พบว่านโยบายประชานิยมมีทั้งผลกระทบเชิงบวกที่ช่วยสร้างความนิยมและความผูกพันกับประชาชนในระยะสั้น และผลกระทบเชิงลบที่อาจก่อให้เกิดความเปราะบางทางการเมือง คลัง ความขัดแย้งทางการเมือง และการบ่อนทำลายกลไกประชาธิปไตยในระยะยาว ความเข้าใจในพลวัตเหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการออกแบบนโยบายที่สามารถรักษาเสถียรภาพทางการเมืองและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างยั่งยืน

เพื่อให้ประเทศไทยสามารถใช้ประโยชน์จากนโยบายประชานิยมอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน จำเป็นต้องมีการออกแบบนโยบายที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมและการเมือง พร้อมกับการเสริมสร้างกลไกตรวจสอบถ่วงดุลและสถาบันประชาธิปไตยอย่างเข้มแข็ง การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและความโปร่งใสในการดำเนินนโยบายจะช่วยสร้างความไว้วางใจและลดความขัดแย้งในสังคม บทความนี้หวังว่าจะเป็นส่วนหนึ่งในการสนับสนุนการพัฒนานโยบายประชานิยมที่เสริมสร้างเสถียรภาพทางการเมืองและความเจริญรุ่งเรืองของประเทศในอนาคต

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

เพื่อให้การใช้นโยบายประชานิยมในประเทศไทยมีความยั่งยืนและส่งเสริมเสถียรภาพทางการเมืองอย่างแท้จริง จำเป็นต้องมีการออกแบบนโยบายที่คำนึงถึงทั้งความต้องการของประชาชนและข้อจำกัดด้านงบประมาณ รวมถึงการเสริมสร้างระบบตรวจสอบและความโปร่งใสในการบริหารจัดการ การบูรณาการนโยบายประชานิยมกับการพัฒนาระบบสวัสดิการที่ยั่งยืนและเป็นธรรมจะช่วยลดความเปราะบางทางการเมืองและเพิ่มประสิทธิภาพใน

การจัดสรรทรัพยากร นอกจากนี้การส่งเสริมความรู้เท่าทันทางการเมืองแก่ประชาชน จะช่วยให้เกิดการมีส่วนร่วมที่มีคุณภาพและลดความเสี่ยงของการถูกชักจูงด้วยวาทกรรมประชานิยมที่ไม่สร้างสรรค์

อีกประการหนึ่งที่สำคัญคือ การเสริมสร้างบทบาทของสถาบันการเมืองและองค์กรตรวจสอบ เช่น สภานิติบัญญัติ ศาล และหน่วยงานตรวจสอบภาครัฐ เพื่อเพิ่มความโปร่งใสและป้องกันการใช้อำนาจในทางมิชอบ การสร้างกลไกถ่วงดุลที่มีประสิทธิภาพจะช่วยลดความเสี่ยงที่นโยบายประชานิยมจะถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองเพื่อขยายอำนาจส่วนบุคคล การพัฒนาระบบพรรคการเมืองให้มีความเข้มแข็งและเป็นตัวแทนของประชาชนอย่างแท้จริง จะช่วยให้การจัดทำนโยบายประชานิยมมีความรับผิดชอบและสอดคล้องกับผลประโยชน์สาธารณะในระยะยาว

สุดท้ายนี้การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคประชาสังคม และภาคประชาชนในการออกแบบและติดตามนโยบายประชานิยม เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการตอบสนองความต้องการของประชาชนและการรักษาเสถียรภาพของระบบการเมือง การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนจะช่วยเพิ่มความโปร่งใส ลดความขัดแย้ง และสร้างความเชื่อมั่นในระบบการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมที่มีความหลากหลายและซับซ้อนเช่นประเทศไทย การจัดตั้งเวทีสาธารณะและการสนับสนุนความรู้ทางการเมืองอย่างกว้างขวางจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมนโยบายประชานิยมที่มีความรับผิดชอบและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- เครือพันธ์ ภา., & สิทธิดำรง อ. . (2024). การประยุกต์ใช้อุดมการณ์ประชานิยมฝ่ายซ้ายในพรรคการเมือง: กรณีศึกษาในประเทศสเปน กรีซ และไทย. *รัฐศาสตร์นิเทศ*, 10(2), 113–199. สืบค้น จาก <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/RatthasatNithet/article/view/266942>
- ปราณีราษฎร์ ช., & สิริพงศ์ทักษิณ น. (2019). การเมืองในนโยบายประชานิยมประเทศไทย พ.ศ. 2544-2557. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 7(5), 1363–1337. สืบค้น จาก <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/article/view/182689>
- พิพัฒน์เสรีธรรม น. (2018). ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเกิดขึ้นของประชานิยมในประเทศไทย. *Thailand and The World Economy*, 26(3), 119–166. retrieved from <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/TER/article/view/136559>
- พรประภา จ., & พจน์เสถียรกุล ว. (2023). การศึกษามุมมองของประชากรไทยวัยหนุ่มสาวเกี่ยวกับวัฒนธรรมประชานิยมของสหรัฐอเมริกา. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 23(2), 434–465. <https://doi.org/10.14456/lartstu.2023.46>

- พรหมภาพ ท., & วงศ์สุรวัฒน์ โ. (2025). ปัจจัยที่ก่อให้เกิด “ประชานิยม” ทางการเมืองไทย ปี พ.ศ. 2549 – 2553. *วารสารการบริหารปกครอง มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์*, 4(2), 232–251.
<https://doi.org/10.14456/gjl.2015.25>
- Acemoglu, D., & Robinson, J. A. (2006). *Economic origins of dictatorship and democracy*. Cambridge University Press.
- Chachavalpongpun, P. (2015). *Thailand: The politics of national identity*. *Asian Survey*, 55(3), 485–506.
- Kitschelt, H., & Wilkinson, S. I. (2007). *Patrons, clients, and policies: Patterns of democratic accountability and political competition*. Cambridge University Press.
- Haggard, S. (2004). Institutions and growth in East Asia. *Studies in Comparative International Development*, 38(4), 53–81. <https://doi.org/10.1007/BF02686328>
- Levitsky, S., & Ziblatt, D. (2018). *How democracies die*. Crown.
- Mudde, C. (2004). The populist zeitgeist. *Government and Opposition*, 39(4), 541–563.
<https://doi.org/10.1111/j.1477-7053.2004.00135.x>
- Mudde, C. (2019). *The far right today*. Polity Press.
- OECD. (2018). *Government at a glance 2017*. OECD Publishing.
- Pasuk, P., & Baker, C. (2014). *Thailand's political history: From the 13th century to recent times* (2nd ed.). Chiang Mai University Press.
- Phongpaichit, P., & Baker, C. (2004). *Thaksin: The business of politics in Thailand*. Silkworm Books.
- Phongpaichit, P., & Baker, C. (2015). *Thailand's crisis*. Silkworm Books.
- Roberts, K. M. (2008). The politics of inequality in Latin America: *Populists, neoliberals, and radical leftists*. Penn State Press.
- Sabatini, C. (2003). *Latin America's lost illusions: Decentralization and political parties*. *Journal of Democracy*, 14(2), 138–150. <https://doi.org/10.1353/jod.2003.0045>
- Stokes, S. C. (2007). *Political clientelism*. In M. I. Lichbach & A. S. Zuckerman (Eds.), *Comparative politics: Rationality, culture, and structure* (pp. 507–525). Cambridge University Press.
- Weyland, K. (2001). Clarifying a contested concept: Populism in the study of Latin American politics. *Comparative Politics*, 34(1), 1–22. <https://doi.org/10.2307/422412>